

De broedvogels van een 'vergeten' duingebied: van Schilbolsnol tot Magere Witte met informatie over de geschiedenis en de status van het terrein

door Adriaan Dijkse

(gepubliceerd in Skor nummer 5, 2012)

Inleiding en korte geschiedenis

Dit jaar, 2012, inventariseerde ik het duingebied noordoostelijk van de Mokbaai op broedvogels. Van de 'Schilbolsnol' tot aan de 'Magere Witte'. Of anders gezegd: vanaf het Licht van Troost tot aan de Ponthaven. Dit duingebied is ca. 28 ha groot (eigen meting). De geschiedenis van deze duinen zijn interessant en bewogen. In de 15^e en 16^e eeuw vormde deze duinenrij de uiterste zuidkust van Texel. Daarbij schermde het een uitgestrekt wadengebied af van de sterke stromingen uit het zuidwesten. Dit wad werd nadien langzamerhand ingepolderd waarbij de polders Binnen-Kuil en Buiten-Kuil, het Hoornder Nieuwland en de Prins Hendrikpolder ontstonden.

Door de voortdurende beweging in de buitendelta van het Marsdiep met omzwaaiende zeegaten die ten slotte verzandden en aangroeiende zandplaten aan de kust is hier sindsdien veel veranderd. In de 17^e en 18^e eeuw waren deze duinen op zijn grootst en strekte ze zich tot voorbij het Horntje uit. De uiterste punt werd de Henhuisduinen genoemd. Tegen het einde van de 17^e eeuw begon er sterke erosie plaats te vinden doordat het zeegat verzandde en zich westelijk in zee zandplaten vormden. Daarbij ontstond de Mokbaai. Maar ook werd een sterke stroming langs de Henhuisduinen gedrukt. Er is uitgebreide informatie over de ontwikkeling van dit deel van de Texelse kust, toen strategisch belangrijk voor de Nederlandse handel (Schoorl, 1999). Duidelijk is dat al van het einde van de 17^e eeuw met man en macht gewerkt werd om de duinen van het Horntje tegen de zee te beschermen.

Nieuwe aantastingen

Het duingebied hier kent de laatste halve eeuw twee grote ingrepen die het in oppervlakte kleiner hebben gemaakt en die de natuurlijke kwaliteit sterk hebben aangetast.

In de eerste plaats was dat de aanleg van de haven bij het Horntje. Een plan van het Rijk, waar 'iedereen' aanvankelijk tegen was: de Texelaars, de gemeenteraad, de provincie. Niet omdat er natuurwaarden werden aangetast. Er waren allerlei andere motieven: de plaats was gezien de zeestromingen te gevaarlijk, Oudeschild wilde zijn bedrijvigheid van de veerdienst niet kwijt, het was te ver van Den Burg enz. In 1954 werd er nog een protestvergadering belegd, maar kort daarop ging de gemeenteraad toch om en in 1962 voer voor de eerste maal een veerboot vanuit het Horntje naar Den Helder. De hele haven, inclusief de gebouwen en parkeerterreinen liggen in het duingebied dat eeuwenlang tegen de zee verdedigd is. Tussen de haven en het NIOZ rest nog één korte duinenrij, geïsoleerd van het overig gebied. Ik heb dat niet geïnventariseerd, maar ik geloof niet dat daar één vogel heeft gebroed.

De tweede aantasting was het oprichten van een vuilnisstortplaats, precies aan de andere kant van het gebied op de Schilbolsnol. In de jaren 60 van de vorige eeuw raakte de oude belt, de Rooie Zee, vol en werd rondgekeken naar andere mogelijkheden van vuilverwerking. Afvoeren werd te duur bevonden en Rijkswaterstaat bood genereus het stukje duingebied langs de Mokbaai aan. Het gestorte vuil werd met zware machines ieder keer samengeperst en dan met een laag zand dat eerst ter plaatse was uitgegraven, bedekt. Tegen deze locatie werd wel veel bezwaar gemaakt; nu ook vanwege aantasting van natuur en milieu en landschap. Men vreesde o.m. vervuiling van het

grondwater. Georganiseerde natuurbescherming bestond nog niet op het eiland, maar de zgn. "Contactcommissie" tekende bezwaar aan tot bij de Kroon, samen met een groot aantal omwonenden. Het mocht niet baten: in 1972 werden alle bezwaren afgewezen en kon men het huisvuil bij de Mokbaai gaan begraven. In 1990 raakte ook deze stort vol en vanwege 'milieutechnische redenen' (toen wel) kon hij niet worden uitgebreid. De bult afval werd met een dik zand- en kleipakket afgedekt en de natuur mocht er weer zijn gang gaan. En nu is er dan de Natuurbeschermingswet die waakt over de natuurwaarden van dit duingebied. Of toch niet?

Foto Adriaan Dijkse/Foto Fitis

Status, bescherming en gebruik

Ik noem het hier het 'vergeten' duingebied omdat er nu geen instantie naar lijkt om te kijken. Het gebied is aangewezen als Natura-2000 gebied en is ook onderdeel van het Nationaal Park Duinen van Texel. De eigenaar is Domeinen en het Hoogheemraadschap voert beheer uit langs de duinvoet. Dat wil zeggen van het aan de zee kant geasfalteerde dijkje dat overal langs de duinvoet ligt. Van enig ander beheer of aandacht voor het gebied lijkt nauwelijks sprake, m.u.v. enige afrasteringen (zie onder).

Al meer dan twee jaar lang is er voornamelijk vanuit het N.P. aan Domeinen gevraagd het gebied over te dragen aan een natuurbeherende instantie, waarbij Staatsbosbeheer uiteraard de meest logische lijkt. Zowel het N.P. als SBB en de gemeente Texel hebben er per brief op aangedrongen e.e.a. snel te regelen. Inderdaad gaat Domeinen het regelen, maar deze dienst werkt uitermate traag (of heeft andere urgenties). Omdat er een Bruine Kiekendief broedde heeft Landschapszorg in 2011 in het kader van de Natuurbeschermingswet aan de provincie gevraagd voor bescherming te zorgen, maar ook die zei zonder de eigenaar niets te kunnen doen.

Ondertussen is er wel iets geregeld. De Magere Witte, het hoge duin bij de veerhaven is geheel afgeheind met één gladde draad; er zijn wel wandelpaadjes naar het, prachtige, uitkijkpunt. Ook het wandelpad over de duinen vanaf de driesprong bij de Nieuwe Skuul naar de Mokbaai is keurig voorzien van een heining. Vanaf dit pad staat langs de route over het dijkje in noordwestelijke richting geen heining, maar hier staan drie bordjes van het Hoogheemraadschap met de vermelding “Verboden Toegang, kwetsbaar gebied, Natuurbeschermingswet, keur Hollands Noorderkwartier, Art. 462 WvS; in samenwerking met natuurbeheerders Noord-Holland” etc. Halverwege het dijkje staat een dwarsheining met klaphek. Vanaf hier wordt de dijk door schapen begraaasd. Daar begint ook een ursusgaasheining tussen dijk en duin. Net voor de Schilbolsnol is, geheel zonder medeweten van het N.P. een hekje in deze heining gemaakt voor een pad dat aansluit op een niet bewijzerde wandelroute richting Molwerk. Hier wordt verder geen enkele beperking meer gesteld aan het gebruik van het terrein (geen ‘verboden toegang’, geen bordje ‘alleen toegang op het pad’, geen mededeling over de Natuurbeschermingswet). Merkwaardig is ook dat aan de hele noord- en oostzijde van het terrein, langs het Molwerk en de Watermolenweg helemaal niets met betrekking tot de status en de toegang(regels) staat: geen bordjes, geen heining.

Het is dan ook geen wonder dat het gebied geregeld gebruikt wordt om honden uit te laten en lekker dwars door de duinen te laten hollen. Hondenbezitters komen zelfs van heinde en verre met de auto hier naar toe. Ook zag ik eenmaal dat een school spelletjes deed in het (droge) duingebied en een andere een soort onderzoekje deed. En dan zijn er nog de sporters, de mountain-bikers, die vooral de bult van de voormalige stort hebben ontdekt en volledig in gebruik genomen hebben, door in het zich hier opschietend struweel een netwerk van paadjes uit te snoeien. Eind oktober 2012 werd hier zelfs een veldrit van Wielersport Texel georganiseerd (Texelse Courant d.d. 30 oktober 2012).

Het terrein

Op de Schilbolsnol, nu een soort hoog en plat ‘tafelduin’ groeit tegenwoordig een weelderige vegetatie met plekken duindoorn, vlier en wilg. Grote delen zijn met riet begroeid. Dat lijkt vreemd bovenop een hoog duin, maar dat wordt veroorzaakt door een flink kleipakket waarmee de belt werd afgedekt. Uiteraard laat dat weinig water door. Plaatselijk vallen ook velden met kaardenbol spec op. Oostelijk en zuidoostelijk van de Schilbolsnol bevindt zich een laagte, ruig begroeid met hier en daar vooral wilgenstruweel en wat bramen. Hier lagen vroeger weilandjes en akkertjes. De naam Hokkie van Theus herinnert aan het agrarisch gebruik: het betreft een voormalig bollenlandje van Theus de Porto (Bruin en van der Spek, 2012). In dit verder vlakke terrein ligt nog een dijkje, evenwijdig aan de Mokbaaidijk dat de Schilbolsnol verbindt met de Hoekiesnollen. Hierlangs groeien o.a. enige meidoorn-, vlier en wilgenstruwelen. De laagte tussen de Mokbaaidijk en dit dijkje wordt in het voorjaar opgesierd door massaal bloeiende (uitgezaaide?) margrietten. De Hoekiesnollen zelf zijn droog en begroeid met grassen en een typische vegetatie van dit soort oude kalkarme duinen: buntgras, eikvaren, mossen en korstmossen. Het hoogste punt hier is 17 meter boven NAP. Dat is net iets hoger dan het uitkijkpunt bij de haven. Aan de landzijde van de Magere Witte ligt een opslagterrein van Rijkswaterstaat dat na het slopen van een beheerderswoning aardig is opgeruimd en flink kleiner is geworden. Het hele gebied exclusief dit laatste terreintje heeft in het nu geldende Bestemmingsplan Buitengebied de Bestemming “Duingebied”.

Foto Adriaan Dijkse/Foto Fitis

De vogels

En dan nu de broedvogels, vastgesteld d.m.v. een uitgebreide territoriuminventarisatie van eind maart tot half juni.

Grauwe Gans: 4 paren; later 2 paren met juv. De vogels foerageren vooral op het door de beheerder gekweekte en kort gehouden gras.

Wilde Eend: 2 paren, vastgesteld aan maximaal aantal mannetje tegelijkertijd aanwezig

Bruine Kiekendief: 1 paar; nest in rietveldje tussen twee (mountainbike)paden. Op VWG heeft SBB hiervan in kennis gesteld en op verzoek van die instantie heeft de wielervereniging enkele bordjes neergezet met het verzoek de paden niet meer te gebruiken. Ten minste een bordje was al heel snel weer verdwenen, maar de paden raakten in het groeiseizoen behoorlijk snel dichtgegroeid, zodat ze nauwelijks nog gebruikt konden worden. Of het broedgeval succesvol was heb ik niet kunnen vaststellen.

Torenvalk: 1 paar; in de van ver zichtbare kast in de Hoekiesnollen.

Fazant: 2 paren; d.w.z. twee mannetjes aanwezig (waarvan 1 met een mank poot).

Scholekster: 2 paren; er werden geen jongen gezien. Langs de Mokbaai was een enkele keer een derde paar aanwezig.

Houtduif: 4 paren; alle op en rond Schilbolsnol.

Graspieper: 4 paren

Winterkoning: 3 paren (dat is weinig gezien de oppervlakte bosschages).

Heggenmus: 1 paar (zie opmerking bij winterkoning)

Merel: 3 paren

Rietzanger: 2 paren; beide paren bovenop de Schilbolsnol. Een soort die je hier gezien de geomorfologie niet snel zou verwachten, bovenop een duin, maar het biotoop met rietveldjes en struikgewas is hier nu dus wel goed.

Bosrietzanger: 1 paar (zie opmerking bij vorige soort)

Braamsluiper: 1 paar langs de Schilbolsnol

Grasmus: 8 paren; zoals overal in Texels duinen in alle bosschages present.

Fitis: 1 paar

Groenling: 1 paar

Kneu: 10 paren; de meeste op en rond de Schilbolsnol, een ideaal gebied voor deze soort met bosjes, droge hellingen en een ruderaal vegetatie die voor veel zaden garant staat.

Rietgors: 1 paar; ook weer bovenop de Schilbolsnol.

Gedurende de broedtijd werden enkele keren waargenomen: Koolmees, Putter, Ekster en Zwarte Kraai, maar er werden geen aanwijzingen verkregen die tot een territorium konden doen besluiten. Waarschijnlijk broedden deze soort in de erfbeplantingen aan de overzijde van de weg.

Kwetsbare en bedreigde (duin) soorten zoals Wulp, Zomertortel, Veldleeuwerik, Tapuit en Nachtegaal ontbreken, om nog maar niet te spreken van Blauwe Kiekendief en Velduil. Het gemis aan duidelijke toegangsregels en enig toezicht, waardoor vrij recreatief gebruik van vooral het noordwestelijke deel, is mogelijke mede oorzaak van het ontbreken van deze soorten. Uiteraard geldt ook dat het gebied klein is en geïsoleerd ligt van de andere duinen.

Opvallend is dat twee soorten die op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels staan (als 'gevoelig') hier nog redelijk of goed vertegenwoordigd zijn: Graspieper en Kneu. Daarnaast maken soorten zoals de Bruine Kiekendief, Rietzanger en Bosrietzanger het gebied extra interessant. Waarbij de opmerking dat deze vogels juist tot broeden komen in het gebied dat tijdelijk als vuilstort heeft gediend. De Bruine Kiekendief is een soort die in de Vogelrichtlijn wordt genoemd en waarvoor het Rijksbeleid speciale beschermingsmaatregelen voorschrijft.

Voor een andere soort van de Vogelrichtlijn, de Velduil, is juist dit gebied met lange grassen langs de binnenduinrand een potentieel goed broedgebied. In april werd er dan ook op enkele dagen een jagend exemplaar van deze soort waargenomen, maar dat leidde (nog) niet tot een definitieve vestiging.

Aanbevelingen voor het beheer

Beheer in de zin van maaien, plaggen, begrazen is voor de vogels niet nodig.

Dat er meer bescherming moet zijn is evident. De toegangsregels zouden moeten worden aangepast aan de regelingen die in het hele Nationale Park gelden, d.w.z. in het gehele duingebied. Dat wil zeggen: alleen toegang voor wandelaars op de aangegeven paden. Honden aan de lijn, in ieder geval in de broedtijd. Buiten die tijd natuurlijk altijd onder appel en op het pad. Vooral voor grondbroeders, die er nu dus bijna niet zijn, is dit uitermate belangrijk. Dit moet duidelijk aangegeven worden op bebording rond het hele terrein, dus inclusief Licht van Troost-Schilbolsnol.

De huidige wandel- en fietsmogelijkheden op het dijkje, en rond het uitkijksduin de Magere Witte bij de veerhaven kunnen blijven bestaan. Ook het dwarspad vanaf het klaphekje halverwege de dijk tot aan het Molwerk zou kunnen blijven. Wel zou het tracé hier en daar verduidelijkt kunnen worden en zou het wellicht hier en daar aangepast kunnen worden.

Aan het netwerk van mountainbike paden op en rond de Schilbolsnol zal echter zeker iets gedaan moeten worden. Het past uiteraard niet in de bestemming dat hier veldritten gehouden worden. In

de broedtijd zou dit duin helemaal niet toegankelijk moeten zijn. Daarbuiten is denkbaar dat er één pad van west naar oost opengesteld wordt, zoals de groene routes in het N.P. Bediscussieerd kan worden of er direct naast deze route dan nog een pad speciaal voor mountainbikers moet komen.

Adriaan Dijkse

Literatuur

Bruin, Kees & Erik van der Spek (2012). Veldnamen in de duinen van Texel. Natuurmedia.

Schoorl, Dr. Henk, 1999, De Convexe kustboog. Deel 2. Het westelijk Waddengebied en het eiland Texel vanaf circa 1550. Uitgeverij Pirola, Schoorl.

Vogelbescherming Nederland e.a. (2005). Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels. Tirion Uitgevers. B.V. , Baarn.